

ولاتی چین یه کییکه له شارستانییه ته گه وره کانی جیهان و خاوهنی میژوو یه کی دیرین و کولتوریکه ده وله مه نده، چین ته نیا ولاتیکی جیهان نییه، به لکو کیشوه ریکه بو خوی و سنووری به سیزده ولاتی تره وه یه و ژماره ی دانیشتونانی زیاتر له ۱,۳ ملیارده، رووبار و ده ریایچه، بیابان و دارستان، چیا و جهنگه لی گه وره، به رزی و نرمی و هه زاران گوند و شاری گه وره و بچووک، ئەم ولاته گه وره یه پیکده هینیت. ده میکه خولیا ی سه فه ریکه ئەو ولاته م، زۆرجار سه یری کتیبه ره نگا وره نگه کانی چین ده که م، ئەو شانۆمانه شی که له ژیر کاریگه ری کولتور و شانۆی چینیدا نمایش ده کترین هینده ی تر ره نگ و ئەفسوونی ئەم ولاته م له لا گرنگتر ده کات.

هه لیکه وام بو هه لکه وت که سه ردانی چین بکه م، خو ئاماده کردن، بلیت کرین و فیزا وه رگرتن به زووی هاتن به ده سه ته وه و له ۲۹ ی مانگی دوا زده دا به ره و ولاتی چین به ریکه وتین (۱).

۱۲/۲۹

به ریگاو ه / شهوی یه که م له فرۆکه دا

به یه کییک له فرۆکه زه به لاهه کانی چین و هیتلی ئاسمانی ئایر چاینه Air China ده فرین. کارمه نده کانی ناو فرۆکه که به ده ستویردن، هه میشه ئاماده ن و خزمه تیکه باش پیشکه ش ده کهن. هه روه ک ئامیر ده جوولینه وه و به هیچ شتیه یه ک، هیچ جو ره پتیه ندییه ک، زه رده خه نه یه ک، هی مایه کی ده موچا و له گه ل سه رنشینه کاندانا گۆر نه وه، به بی ئەوه ی بو ته نیا ساتیک، یان له چاوتروو کانتیکدا ته ماشامان بکه ن، به بی ده نگ دین و ده چن و وه لامی هیچ پرسیار تیکیشمان ناده نه وه، که سوپاسیشیان ده کهن، روو وه رده گیتن و

سه فه ریک به ره و چین

دانا ره ئووف
(سوید)

گۆرپاننى ئازادى خودايى

گۆرپانەدا (ماوتسى تۆنگ) لە يەكى مانگى دەى سالى ۱۹۴۹دا بانگەشەى (كۆمارى گەلى چىن)ى كرووہ.

گۆرپاننى ئازادى خودايى وئىنەبەكە بۆ ژيان و شانۆبەكە بە ھەموو شىوازەكانىيەوہ خەلك و ولائىتىكى گەورەى وەك چىن بەرجەستە دەكات. ھەر لەم گۆرپانەشەوہ نەخشە و دروست كەردنى شارى پەكەن، بنىادنان و بلاو بوونەوہى شارەكە دروست بووہ. ئەرشىتتەكتۆرى خانووبەرە و ستركتورى شارى (پەكەن) بۆ سەردەمى خىزان و بنەمالەى (مىنگ) بۆ دەوروبەرى سالىكانى سەدەى سىزەدەدا دەگەرئىتەوہ. خەلكى چىن خۆيان بە گەشتوگوزار دىن بۆ پەكەننى پايتەخت و لە گۆرپاننى ئازادى خودايىدا دەسوورپىنەوہ، لە مېژووى خۆيان، پابردو و ئىستايان ورد دەبنەوہ و دەچنە سەر مەزارى (ماوتسى تۆنگ) و ھەرەك گەشتيارە بيانىيەكان گەمە دەكەن، وئىنە لەدوای وئىنە دەگرن و پاسەوانەكانىش بەبىن جوولە چاودىرپان دەكەن و لە ئامادەباشىدان بۆ بەرپەنگار بوونەوہى ھەر جوولە و بزاڤتىكى جياواز و دژ بە رژىم.

ھەموو ھەست بە ماندووبوونىكى زۆر دەكەين، بە چاوى خەوالووەوہ لەو بەيانىيە سارد و تەمومژاوبىيەدا، بە گۆرپاننى ئازادى خودايىدا دىن و دەچىن. سەرىك بەرز دەكەمەوہ و دەروانە ئاسمانىكى ئىجگار گەورە، وەك ئەوہ وایە كە ئاسمانى ھەموو جىھانت لىوہ ديارىت. گۆرپاننى ئازادىيەكى داگىركراو و تەنانەت ئەستىرەكانى ئەم ئاسمانە سانسۆركراون و خەلكى چىن بە ترسەوہ سەبرى ئاسمان دەكەن و بەدوای ئەو ئازادىيەدا دەگەرئىن كە لەو گۆرپانە خۆئىناوبىيەدا، لەو شانۆ بىن وئىنەبەدا داگىركراوہ.

ئامېرئاسا لەسەر كارى خۆيان بەردەوام دەبن. خەلكىكى زۆر لە ھەموو سوئدەوہ لە فرۆكەكەدان و پارەوہكانى نىوان كورسىيەكان بوونەتە شوئىنى گفتوگۆ و يەكتەناسىن و گىرپانەوہى بەسەرھات، شەو دادپت و ھەول دەدەم سەرخەوئىك بشكىنم. مندالئىكى بچووك لەبەردەمدا دانىشتووہ، جىگا بەخۆى ناگرت، نە دەتوانىت داسەكنىت و نە دەشتوانىت بۆ خۆى بنوىت، بەردەوام لەسەر كورسىيەكەى سەما دەكات و خەو لە منىش تىك دەدات. لە سوئدەوہ كە دەكەوئىتە باكوورى ئەوورپاوە بۆ چىن كە دەكەوئىتە ئەوسەرى ئاسياوہ، دوو جىھان و دوو كىشورەى جياوازن، ئىمە بەرەو خۆر دەروژىن و فرۆكەكەش بە ئاراستە و نبوہى گۆى زەویدا تىدەپەرىت، بۆ نمونە كاتژمىرى دواز دەى شەو بە كاتى سوئد دەگەينە ئەو، بەلام لە چىن كاتژمىرى ھەوت و نبوہى بەيانىيە.

۱۲/۳۰

سەرلەبەيانىيەكى سارد و تەمومژاوى دەگەينە فرۆكەخانە نىوودەولەتییەكەى چىن، ماندو و خەوالو و دىينە دەروہ و كزەبا ساردەكە دەموچاو و روخسارمان دەتەزىنخ. وریا دەبىنەوہ و بە پارەوہ درئە تارىك و ساردەكانى فرۆكەخانەكەدا دەروژىن، دیوارى بەرزى چىمەنتو و ئەتمۆسفىرىكى وشك، توندوتىژ و سەربازگەلى خانووبەرەى فرۆكەخانەكەى پىكەتتاوہ. زوو بەرئى دەكرپىن و لەگەل رىگە پىشاندەرەكەماندا دەچىنە دەروہ، رپنما و چاوساغىكى (چىن)ىشمان ھەيە و لە دەروہ چاوەروانمان دەكات.

ئەم چاوساغە چىنپىيە كىژئىكى گەنج و جوانە، زياتر لە بووكەلەبەك دەچىت، جانتايەكى بچووكى بە پشتىدا ھەلئاسىوہ و پالتۆبەكى كورتى رەسالى تۆخى لەبەردايە و بەخىرايى، گورجوگولانە ھەلسوكەوت دەكات. جىگای پىكەنپنە، ئەم بووكەلەبەكە ئەم دوو ھەفتەبە رپنما و چاوساغمانە، وەك من ناوى (دانا)یە، بەلام زوو تىگەيشتىن كە دانا ناوىكى خوازراوہ و وەك ناوىكى ھونەرى ھەلئىژاردوہ.

دوای نان خواردن دەچىن بۆ (گۆرپاننى ئازادى خودايى)، ئەم گۆرپانە ۴۴۰۰۰ چوار سەد و چل ھەزار مەتر دووجا گەورەيە و يەكئىكە لە گەورەترىن گۆرپانەكانى جىھان و پىگەيەكى مېژووى ھەيە و چەندىن رووداوى گرنكى تىدا رووى داوہ. ھەر لەم

نوسەر له شاره قهدهغه کراوه که

نۆسه د و نهوود و نۆ و له دهدا پینج ژوور پازی بوون. ژووره کانی ئەم ناوچه کۆشک ئاسایه یادوهریبه کانی پادشاکان، جهنگ، زهمه نیتیکی درێژ له فهرمانه وایی و پروداوی میژوویی ئەم ولاته دهگیتێنهوه. ناوزه کردنی ناوچه کەش به شاره قهدهغه کراوه که بۆ ئەو بنه مایه دهگه ریتنهوه که سیزه ره کانی چین پیتیان وا بووه ئەوان کورو وه چهی خواوهندن، ههر له بهر ئەوه ده رگه ی کۆشکه کانیشیان بۆ خه لکی ئاسایی نه خرابووه سه رپشت. ئەم کۆشکه به سه ربا زگه یه کی پر له چه ک پارێزراره و به هه یج شتیه یه ک که س نه یترانیوه ته نانه ت نزیکیشی بکه ویتنه وه.

ئەم شاره له نیوان سالانی ۱۴۰۶-۱۴۲۰ دا بنیادنراوه و ئیستا به یه کیک له موزه خانه ده رگه له سه ر پشت و دیاره کانی چین داده نریت. هه موو شتیکی و هه موو که سیک مولکی سیزه ر بوون و له پیتناوی ده سه لات و خو شی و ئاره زوو ه کانی ئەودا ژیاون و بچوو کترین هه له، یان که موکو رتیبه کی بی مه به ست، ئەو که سانه ی تووشی مل په راندن کردووه.

به شی پیتشه وه ی کۆشکه قه دهغه کراوه که تایبه ت بووه به داموده زگا کانی حوکمرانی، به شی پشته وه ی بۆ گوزه ران و ژیا نی تایبه تی خو یان. باوو یا پیران له پانتایبه کانی ده سه ته چه پ و خواوه نده کانی له ده سه ته راستدا شویتیان بۆ ته رخان کراوه. له م شاره دا شاریکی ده رکه ی و یه کیکی ناوه کی هه بووه، له به شه ناوه کییه که یدا سیزه ر و خیرانه که ی، ده ستو پیته وند و کۆیله و ژنه کانی تری ژیاون، چونه نیو ئەم به شه وه، ئەسته م و سنووردار بووه.

به شه ده ره کیبه که ش له ده رگه و ده روازه مه زنه که ی ئەم

به هۆی جیاوازی و گۆرانی کاتهوه، زیاتر له شه و و رۆژتیکه نه نووستووین و ماندوو بوونه که به هه موومانه وه دیاره، دوای ناخواردن و گویتگرتن له موسیقای میلی چینی، بۆ میوانخانه که مان ده گه ریتنه وه و به بی ئەوه ی گو ی بدمه رهنگی ئاسمان، دهنگی بالنده و ئاوازی موسیقای چینی، به بی زۆر له خو کردن له ناو جیگا که مدا، به قوولی خه وم لی ده که ویت.

۱۲/۳۱

شاره قهدهغه کراوه که

به پاسیک ده چین بۆ ناوچه رگه ی شاری په کین و سه ردانی شاره قه دهغه کراوه که و کۆشکی سیزه ره کان ده که یین، ئەم شاره گه و ره ترین شویتنه وار و خانووبه ره یه له هه موو جیهاندا.

شاره قه دهغه کراوه که له ساله کانی ۱۴۲۱ هه ده بیته کۆشکی شاهانه ی چین و نزیکه ی پینج سه د سال، بیست و چوار خیزانی مینگ و کیونگ، یه ک له دوای یه ک و نه وه له دوای نه وه، فه ره زه ند و باوان له هۆله هارمۆنیبه کانی ئەم کۆشکه دا خواهن ده سه لات بوون.

له م ناوچه گه و ره یه دا، جگه له سیزه ر و خیزان و بنه ماله کانیان، هه زاران ده ستو پیته وند و سپا و سپا سالاره کانیان ژیاون. شاره قه دهغه کراوه که به شووره یه کی گه و ره و پۆلایین که ده مه تر پان و سی هه زار و چوار سه د مه تر درێژه، ده و ره دراوه. ئەم شووره یه رهنگی سووریتیکی تاریکه و هه سته گه و ره یی و ترسی له لای خه لکی دروست کردووه، هه ره به ره ئەوه ش به شووره سووره که ش ناسراوه. له پشت شووره سووره پۆلایینه که ی ئەم شاره پر له نه یتیبه قه دهغه کراوه وه، چه ندین تاوان، تۆله سه ندنه وه، خه لک به کۆمه ل هه لواسین، پیلان و تۆقاندن روویانداوه.

ده روازه ی ئەم شاره قه دهغه کراوه ئیجگار گه و ره یه، خودی ده رگه سه ره کیبه که ی سی و چوار مه تر به زه و له سالی ۱۶۵۱ دا دروست کراوه، ده روازه له دوای ده روازه و کۆشک له دوای کۆشک، له پشت هه ره روازه یه که وه، کۆشکیکی گه و ره به رزیوته وه. ۹۹۹۹ ژوور له م شاره ناکۆتایبه دا هه یه. خوای ئاسمان ده هه زار ژووری هه یه، له به ره وه کوره که ی له سه ر زه وی، که سیزه ری چینه، نابیت ژماری ژووره کانی کۆشکه که ی له ژماری ژووره کانی خواوه ند زیاتر بیت، سیزه ره کان به نۆ هه زار و

شارهوه دهستی پئ کردووه و پروباری (یون شویی) ئەم دوو بەشە جیادەکاتەوه، لە ساڵی ۱۷۹۵دا لەلای خۆرهلانی ناوهوهی ئەم شارەدا کۆشکیتکیان بۆ (کییان لۆنگ)ی سیزەر دروست کردووه، ئەم بەشە زۆر قەدەغەکراو دەبێت و دەبێتە شارێکی قەدەغەکراو لەناو شارە قەدەغەکراوەکەدا. هەر لەم بەشەدا باخچە ی پادشا دروست کراوه، ئەم باخچە یه بە شێوازێکی جوان و شەنگ، نمونە یهک لە ئیشی دەست و پیکداچوون و نامادەکردنەوهی سروشت و جیهانیکی هارمۆنی پۆنراوه. لەدوای ئەم دەرگە یانەشەوه، لەسەری ئەو سەرەوه، باخچە یهکی گەورە ی جیاواز بە چەندین چرای سوور رازاوهتەوه. لەم باخچە یهدا چەندین پروبەری نامادەکراوی بەردین، درەختی کۆنی پیتچاوپیتچ، چەمی جۆراوجۆر بۆ ماسی رەنگاو رەنگ و چەندین گۆلی هەمەچەشنە هەن، هەرەها چەندین فیکۆری میتۆلۆژی و پەیکەری بەردین باخچە که یان رازاندۆتەوه. لەم شوێنەدا خیزانی سیزەرەکان پشوو یان داوه، گەمە یان کردووه و کاتیکی تاییەت، دوور لە دەسلالات و تەنانەت دەستوپیوتەنده نزیکە کانیشیانەوه بەسەر بردووه.

یەكەم زنجیره خانووبەرە، لەدوای دەروازە سەرەکییە که وه کۆشکیتکه بەناوی (دەروازە یهکی گەورە ی هارمۆنی) یەكەم سیزەرەکانی قوناعی مینگ لەم شوێنەدا حوکمرانییان کردووه. ئەم شارە قەدەغەکراوه تەنیا ژووری شاهانە و هۆلی گەورە ی رازاوه لەخۆ ناگریت، بەلکو کۆمەلێ ژووری ساکار و کۆلانی باریک و تەنگە بەریشی بۆ دەستوپیوتەندهکان تێدا یه. دوا ی ئەوه هۆلە گەورە هارمۆنییە که و دوا بەدوای ئەمانەش هۆلە مامناوەندییە هارمۆنییە که دیت و لەم هۆلەشدا سیزەرەکان پشوو یان داوه و خۆیان بۆ رپۆرەسمی هارمۆنییە گەورەکان نامادە کردووه.

دوا ی ئەوه هۆلی پارێزگاری هارمۆنی دیت. دەروازە ی پاکوخوا یینی ئاسمان، دەرگە ی بەشە ناوهکییە که ی ئەم شارە یه، هەر لەم بەشەدا مائی حەسانەوه دیت و سیزەرەکان و بەتاییەتی لەرۆژی لەدایکبوونیاندا تەماشای ئۆپیرایان کردووه. لەم بەشە ی شارە قەدەغەکراوه کهدا شانۆ یهکی کۆنی شاهانە که بە تەختە دروست کراوه، بۆ نمایشەکانی ئۆپیرای پەکین هە یه.

لەسەر سووچی سەر یانە بەرزەکانی کۆشک و خانووبەرەکانی ئەم شارەدا، فیکۆری ئەفسانە یی

دەبیریت: ئازەل، بالندە، مرۆقی ئاسایی، یان سەرباز و سواریچاک و جەنگاوەرەکان. ئەم کۆشکە گەورەترین خانووبەرەکانی ئەم شارە یه و جیهانیکی لە فیکۆرەکانی ئەژدیهای گرھاویژ و میتۆلۆژیایکانی چینییەکان. هەر لەم کۆشکەدا بەشێوه یهکی تەواوەتی وینە ی دە ئازەلە نەینییەکان پارێزاون، ئەمەش تاکە شوێنیکی لەهەموو چیندا که ئەم دە وینە یه ی تیدا پارێزرا بێت. ئەم وینانە بە ساپیته ی ژوورە گەورە کهدا دروست کراون، وینەکان خۆیان هەمیشە بەشێوه ی تاک دانراون: سێ، پینچ، حەوت، یان نۆ، بەلام لێرەدا هەر دە یان وهک گرووپیتکی پیکەوه بەستراو، وینە کیشراون. سیزەر و پادشاکانی چین لەنێوان ساڵانی ۱۶۲۰-۱۹۱۱ لەم شارەدا حوکمرانییان کردووه.

پەرستگە ی ئاسمان

لە شارە قەدەغەکراوه که وه راستەوخۆ دەرۆین بۆ پەرستگە ی ئاسمان که لە کۆمەلێ خانووبەرە ی گەورە پیکهاتوو و لە ناوه راستی باخچە یهکی گەورەدا بلاویوتەوه، لە چینی کۆندا ئاسمان و زوی وهک خواوەندیکی گەورە تەماشاکراون. تەنیا گیانلە بەریتکی زیندوو که توانیویەتی لە ئاسمان نزیک بێتەوه، پادشا و سیزەرەکان بوون، که کوری ئاسمان.

ئەم پەرستگە یه بە بلندگۆ و ساپیته شینە که یهوه، یهکیکه لە گرنگترین شوێنەوار و پاشماوه دیرینه گەورەکانی چین و بەشێکی لە زنجیره پەرستگە یهک که دوو ملیۆن و حەوت سەد هەزار مەتر چوارگۆشە یه، تەنانەت لە شارە قەدەغەکراوه کهش گەورە تره. سیزەر و پادشاکانی چین که بە کوری ئاسمان نامازە یان بۆ کراوه، نە یانۆپراوه کۆشک و شارە گەورەکانی خۆیان لە پروبەر و پانتاییەکانی ئەم پەرستگە ی ئاسمانە گەورە تر دروست بکەن. ئەم زنجیره پەرستگە یه بە شوورە یهک چوار دەور دراوه که لە رۆژەلانی تەوه دەست پئ دەکات و بە شێوه یهکی بازنی یی لە باشوروه کۆتایی دیت، ئەمەش هیمایه لیکە بۆ زوی و حەوت تەبەقه ی ئاسمان.

دەچینه هۆلی پەرستن، یان پەرستگە، لەم شوێنەدا پادشاکان که کەس نە یۆپراوه تەماشایان بکات، لەسەر چۆک دانیشتون و لە خواوەند پاراونه تەوه، قسە یان لەگەل ئاسمان کردووه و داواکارییەکانیان پیکشەش بە جیهانە پر لە راز و نەینییەکان کردووه.

په يکهری شپږه کان، پاسهوانی بهر ده رگای په رستگاکان

جوانی تیدا کیشراوه، وینه کان هیچ کامیکیان له وی تریان ناچیت و پيشانگه یه کی گه رږکیان پیکهیتاوه. نزیکه ی ده هزار تابلو بهم ساپیتته یه وه دروست کراوه، مۆتیشی تابلوکان له میژوو، ئه ده ب و میتولۆژیای چین ه وه وه رگیراوه.

ئه وسه ری پار ه وه که موزه خانه یه کی دیرینی کاتژمیر ه و هزاران کاتژمیری جوراوجور و له زوری و ولاتانی دنیا وه، به تایبه تی بهریتانیا، فهره نسا، سویسرا و چین خوی له خۆده گریت. که لوه پهل و کاتژمیره کان بۆ سه رده می خیزان و بنه مالنه ی کیونگ ده گه رپنه وه، جگه له کاتژمیر چهن دین کاری هونه ری و هه لکۆلینی چینی و رۆژئاوایی تیدایه که به شپوه یه ک له شپوه کان دیزاینی کۆنی چینی و ته کنیکی رۆژئاوا له خۆده گریت. هه رچه نده کات له م موزه خانه یه دا وه ستاوه، به لام بۆ من ده بیته بوونیکی مادی و له خودی ئه و کاتژمیره کۆنانه وه بیر له ته ری ژبان و له و زه مه نه ده که مه وه که کاتژمیره کانی تیدا دروست کراوه. ده نگی چرکه چرک و زه نگی کاتژمیره کان به نیو سه رده م و سه ده جیاواز و خه لکه هه مه چه شن و جلوه رگه کانیاندا دیت و ده جیت، له گوئی هه کانددا ده زرنگی ته وه و بۆ ئه و کاته دوور و به سه رچووانه م ده با ته وه.

شانۆ له چین

ولاتی چین وه ک کیشوره ریکی رۆژه لات هه ر له میژ ه شانۆیه کی تایبه تمه ندی خو یان هه یه، شانۆی رۆژه لات، به تایبه تی چین، ژاپۆن و هیندستان یه کی که له رچه له که هه ره دیرینه کانی رۆشنیبری، فه لسه فه بی، شارستانی ه تی جیهانی کۆن، هیمه گه لیکه له هیمه کانی به رده وامی و فه لسه فه بی بوون. جوړیک له ریتوالیکی پیروزی ئایینی و جیهانیکی نهی تی و قوول و شکومه ند له خۆده گریت، جیهانیکی هه ست ئامیزی به رزه، هیمه، ئاماژه، سه ما، مۆسیقا و زمانیکی جهسته بی ده رپین ئامیز، ریشاله نهی نییه کانی ئه و ریتواله شانۆییانه پیکده هی نی ت، هه ر له سه ره تا وه، له رۆژه لاته وه بینه ران له و میحرا به وه رو به رووی خۆدی خو یان و نهی نییه کانی سروشت و هیژه کانی خپرو شه ر بوونه ته وه.

من و هاوړیکه م له گرووپه که مان جیاده بینه وه، من نازانم نه خشه بخوینمه وه، به لام ئه و به باشی له هونه ری نه خشه خویندنه وه ده زانیت و به هوی ئه و نه خشه یه ی

شوینه که تا ئیستا رواله ته پیروزه که ی خوی پاراستوه و مورو هه ست به چاوکی نهی نی ده کات و بی ده نگییه کی سه رتاسه ری ئه و ژووره گه وره یه گرتوته وه. ئه م هۆله ته نیا شوینی که له هه موو چیندا که ساپیتته که ی شینه، ئه مه ش هیمه گه لیکه بۆ ئاسمان و رواله ته کانی په رستن. ئه و بیست و چوار پایه یه کی که ساپیتته که ی راگرتوه هیمه گه لی چوار وه رزی سال، دوازه مانگی سال و بیست و چوار کاتژمیری به دوا ی یه کداهاتی شه و رۆژه. خودی خانوبه ره پیچاوپیچه که که سی و هه شت مه تر به رزه، له سه رده می بنه مالنه ی «مینگ» دا دروست کراوه.

له په رستگه ی ئاسمانه وه ده چین بۆ پار ه ویتیکی ساپیتته داری ته خته و پیاسه یه کی دوور دریتی تیدا ده که یین. ئه م پار ه وه نزیکه ی یه ک کیلومه تر، یان زیاتر دریت ده بیته وه، ده چن به یه کدا و یه کتر ته واو ده کن و پایه کانی ئه م لا و ئه و لای ساپیتته که ش په نگیان سووره. له لای خۆره لاته وه چه مپکی شین دریتیوته وه، له باکوور یه شه وه چیا یه کی به رز به چهن دین خانوی پچووک و لا خانوو رازا وه ته وه و ساپیتته که ش هه زاران وینه ی

به دهستانه و به، له شارپکی ئیجگار گه و هدی وهک (په کین) دا ده گهرتین تا مه لبه ندی (په کین ئوپیرا) ده دوزینه وه. شانۆکه جوانه و خانووبه ره که له هونه ری بیناسازی چینه و له سه ره تای هه زار و هه شت سه ده کانه وه نمایشی تیدا پیشکه ش کراوه. له پرووکاری ده ره وهی شانۆکه شدا، موزه خانه به کی بچوکی تیدایه.

دوای خوئاسین و مۆلته وهرگرتن ده چینه ژووری په کیچ له مه شقه کانیان. نه کته ره کان به داری درپژ گه مه ی نه کۆرپاتیکی ده که ن، پرۆقه ی هونه ری به ره نگار بوونه وه، جهنگی ده ست و یه خه و ناماره کانی ده ست و سیمای ده موچاو ده که ن. کم ده دوین و ریژیسیۆره که شیان هه ر به جووله و هه ندیک جار به بۆله بۆل جوولانه وه به ک، یان حاله تیکی فیزیکیان بۆ به رجه سته ده کات.

به شپوه به کی به نامه بۆ دارپژراو به چری کارده که ن و له جووله و بزاقه کانیاندا گورجوگۆلن، خیران و ده یانه ویت فیله له چاوی بینهران بکه ن. نه مه هونه ری جه سته به، جه سته به که به هه موو نه نامه کانییه وه و له چاو تر و وکانیکدا گۆرانکاری به سه ردا دیت و کرداری توندوتیژ، به شپوه به کی هونه ری و ئیستیتیکی به نه نجام ده گه به نیت. ده نگ، هاوار و گۆرانی ده که نه به شتیکی کرده کانیان و وهک په رچه کرداریک نه و کۆریوگرافیا جه سته به یه ی لئ به دی دیت. نه مه ش به ته و اوته تی به پیچه وانه ی شانۆی رۆژئاوا وه به که له سه ر بنه ماکانی ریالیزم و فاکتوره ده روونییه کان کار ده که ن.

گرووپه که خه ربکی راهیتان و خوئاماده کردنی نه و شانۆنامه به ن که ئیمه نه م شه و بلیتمان بۆ برپوه و هه موومان پیکه وه ده ببینین.

نه وان به دلپکی فراوانه وه ده رگه کائمان بۆ ده که نه وه، پرۆقه کانیان ده ببینین، دواتریش له گه ل ریژیسیۆره که یان، به زمانی ناماره، جه سته و نه و ئینگلیزییه شهق و شپه ی که ده زانی قسه ده که یان، به لām ئینگلیزییه که ی نه و، به هه موو تیکشکاوییه کییه وه له ئینگلیزییه که ی من باشته ره. هاواریکه م که نووسه ر و شانۆکاریشه ئینگلیزییه کی باش قسه ده کات و یارمه تی له به کتر تیگه بشتنمان ده دات.

نه م ریژیسیۆره چینییه که ناوی (یانگ نونگ) ه جه خت له سه ر نه وه ده کاته وه که تراشونی شانۆی چینی له سه ر نه وه بنیادناوه که هه موو سنوره کانی نیوان

تیکست، موسیقا، نواندن و سه ما لاپراوه و نه م توخمانه هه میشه له یه که یه کی هونه ریدا کۆبوونه ته وه. هه موو شتیکی که له سه ر شانۆ له ئوپیرای په کین رووده دات، ده بیت له هه موو روویه که وه به شپوه به کی دروست و بالا ناماده کرابیت، هه موو جوولانه وه به ک ده بیت هه ست و فه نتازیای بینهران بوو و ژیتیت.

نه ژادی نه م هونه ره له سه مای میللی، شپوازه جوړاو جوړه کانی گۆرانی و به سه ره اته کۆنه کانه وه سه رچاوه ی گرتوه، موسیقا، گۆرانی، سه ما، ته کنیکی جه نگ، نه کۆرپاتیکی، پانتومایم، هونه ری ئیشی ده ست له فۆرمیتیکی یه کگرتوودا تاونه ته وه و هونه ریتیکی تری تاییه تمه ندیان خو لقا ندووه. له م هونه ره دا که به چینی به (یینگیو) نازده کراوه و له رۆژئاوا بووه به ئوپیرای په کین، هه رگیز ژبان، رووداو و جوولانه وه کان له بنه ما ناتورالیستی و ریالیستییه که یه وه ناخریته روو. هه موو شتیکی له رووبه ریتیکی فه نتازی ئامیز و جیهانی میتۆلۆژیایه کی بی سنووردا ده سو رپته وه، له و جیهانه میتۆلۆژییه دا خوا ونده کان، جادووگر و مروقی ئاسایی شان به شانی یه کتر ده رده که ون.

ره نگ به هایه کی تایبه تی هه یه له دیاریکردنی جلویه رگه کانیاندا، نه و جلویه رگه ره نگا وره نگانه له نیوه ندی موسیقا، نه کۆرپاتیکی، کۆریوگرافی، جه نگ و پیکدادان، گۆرانی و دیالوگدا دیه نیکی بی وینه فه راهم ده که ن، به لām له و نیوه نده نه فسوونییه دا مروقت وهک بوونه وه ریتیکی زیندوو، سه ره به خو، ناماده، ئامرازی هه موو پیوه ندیییه کانه، مروقت جه سته به کی کارامه و بزۆز و دره وشا وه به (۲).

کاتژمیر هه وتی ئیواره گرووپه که مان ده گه نه شانۆکه و کاتژمیر هه وت و نیو نمایشه که یان پیشکه ش ده که ن. نمایشه که هه لپژارده به که له سی ئوپیرای جیاواز، سه ره تا وهک سی به شی سه ره به خو و دواتر هه ر سی به شه که له تیکتالان و پیکداچوونیکی پیکه وه به سه تراودا ده بیته نمایشیکی سه ره به خو.

ده و نیوی شه و له ئوپیرای په کین دینه ده ره وه، دنیا به ته و اوته تی تاریکی کردوو و کره بایه کی ساردیش ته نگی پی هه لچنیوین. هه موو ته ماشای یه ک ده که یان و نازانین چ بریاریک به دین، نه م شه و به کاتی چین شه وی سه ری سه لاله. به رپیکردنی نه م سه ل و پیتشوازی کردن له سه لی نوئ ساتگه لپکی تاییه تمه نده و ده مانه ویت لیره شه نه و

نیژراون. ئەم ئافره تانه وهك كۆيلهی سیكسی وابوون و له گهڵ مردنی ههر سیزه ریکدا، ئەوانیش زینده به چال کراون تا له گهڵ ئەواندا برۆن و چۆن له ژياندا له گهڵياندا بوون، ئەوه ده بچ له مه رگیشدا ههر له گهڵياندا بن.

شوورە ی چین

دوای مه زاری سیزه ریکان به رهو (شوورە ی چین) که ده که ویتته باکووری شاری په کینه وه، ده برۆین. ئەم شوورە یه هیچ هیزیک به ری پیناگریت، له خۆره لاته وه زیاتر له شهش سه د میل به رهو خۆرئاوا، به سه ر چیا و ناو دۆله کاندای، به که ناری ده ری و به ناو شیو و بیابانه کاندای، ئەو شوورە گه وره یه به نیو هه ناوی سروشتدا درێژبوته وه.

یه که م سیزه ریکانی بنه ماله ی کین شی هیوانگ له ساله کانی دوو سه دی به ر له دایکبوونی مه سیحدا بریاری دروست کردنی ئەم شوورە یه ده دات، له سه ره تادا چه ندین شوورە ی کورت کورت، لیتره و له وی و بو به رگر بکردن برۆنراون، له ئە نجامدا ئەو شوورانه پیکه وه ده به ستنه وه و ده بیته شوورە ی چینی مه زن. ئەم شوورە یه له نیوان سالانی ۱۳۰۰-۱۶۰۰ ه کاندای و له کاتی حوکمرانی بنه ماله ی (کین) دا ته واو ده بیته.

له تاوه ری پاسه وانه کانه وه به ئاشکرا ئەو شوورە درێژه ده بینین که وهک ئە ژدی هه یاه که به سه ر چیاکاندا سه ره ده که ویت و له سه ر ترۆپکه به رزه کانه وه رووه و ئاسمان به سه ریکی بلنده وه ده پروانیت و دوایتر به رهو خوار درێژه ده بیته وه، تا به ته واوه تی له چاو ون ده بیته. نزیکه ی بیست و چوار هه زار تاوه ری پاسه وان و سه ریازی به سه ر ئەم شوورە یه وه دروست کراون. زۆریه ی زۆری به شیوه یه کی ته واوه تی پارێزگاریان لیکراوه و وهک خۆیان ماونه ته وه، هه ندیکیشیان پروخا ون و ته نیا چوارچێوه که یان ماوه.

چین له باکووره وه هه میشه که وتوته به ر هیرشی نومه ده ره کان، که ده کاته مه نگۆلیای ئیستا، ئەم هیرشانه شه ر و پیکدادان و کوشتاریکی زۆری لی که وتوته وه، چینیش بو پاراستن و به رگر بکردن له خۆیان، بریاری دروست کردنی گه وره ترین و درێژترین شوورە له میژوو ی مرۆقا یه تیدا ده دن، ئەم شوورە یه زیاتر له چوار هه زار کیلۆمه تر درێژه و به چینی پیدیه و تریت (شوورە ده هه زار لی-یه درێژه که) یان شانگ شینگ، واته (شوورە درێژه که) (۳).

ئەم شوورە یه حه وت تا ده مه تر به رزه و له نیوانی ۷- ۳، ۵ مه تریشدا پانه.

ره شه بایه کی سارد ریگه ی هه نگاوه کافمان پی ده گریت و خۆل و ته پوتۆز ده چیتته ده موچا و مانه وه، سه رمامه و تیشکی رۆژه که ناتوانی گه رمان بکاته وه. له ده روازه ی شوورە که دا و به رله وه ی برۆین، کلاویکی فه روو ده کریم تا له ره شه با و سه رماکه ش خۆم پیاریزم.

نزیکه ی یه ک کیلۆمه تر به شوورە که دا هه لده گه ریتم، هه ندیک جار به شیوه ی قالد رمه ی به رز و نارێکوپیتک و هه ندیک جاری تر به شیوه ی تووله ری پی پچاوپیتچدا سه ره ده که وم. به شیک له قالد رمه ی پاسه وانه کان دا پروخواه، ئامازه یه که بو شیونه واریکی دیرین و له هه مان کاتدا ئەم قالد رمه سه ریازییه ماندووانه هیمماگه لی به سه رچوونی ئەو سه ره ده مه یه.

خه لکیکی زۆر و له هه موو نه ته وه یه ک له گه ل ئەو ره شه با سارده دا ده جه ننگن و به هه نگاوی قورس و خا و سه ره ده که ون، چه نده به رز بیینه وه هیتنه ره شه باکه توندتر ده بیته و خۆم به شیشی لادیواری ناوه وه ی شوورە که وه ده گرم و هیز ده ده مه به ر خۆم تا ترۆپکی ئەو به شه ی شوورە که ده برۆم. له سه ره وه سه ریکی ئاسمان، ده ورو به ره که م، ئاسۆگه دووره کان، دۆله کانی خواره وه ده که م، هیز و ئە فسوونی ئەم شوورە مه زنه له م چاو تروو کانه دا ده بیته واقیعیکی هه ست پی کرا و پر له ژیان.

که دیمه خواره وه، ره شه باکه له پشته وه پالم پیوه ده نیته و با ئسانی غلۆر ده مه وه، به ده م ریگه وه بیر له و وزه گه وره یه ده که مه وه که مرۆق هان ده دات شوورە یه کی ئاوها دروست بکات، شتییکه له ده ره وه ی توانا سروشتییه کانی مرۆقدا یه. که به شوورە که دا دیمه خواره وه، وهک ئەوه وایه که به نیو پارچه کانی ئەو میژوو ه دیرینه ی ولاتی چیندا برۆم. ئە ندیشه م بو ئەو رۆژگاران ه ده مباته وه، بو لای ئەو کریکار و کۆیله و زیندانی و سه ریازانه ی که به هاوین و زستان ئەم شوورە یه یان پۆناوه، بیرم له و سه ریازانه ده کرده وه که شه و رۆژ پاسه وان بوون و به دلێکی ره ق و مامه له یه کی توندوتیژه وه هه ولێ زووتر ته واو کردنی ئەم شوورە یه یان داوه. ره شه با تونده که ی ئە مرۆ، ئەو ره شه با خۆلاوییه م دینیتته وه به رچاو که له کاتی دروست کردنه که دا، پی به زه بیانه، به بارانیکی خوړه وه ئەو خه لکه ی پی بریندار

نه‌بوو ته‌هوت و نیو، ته‌میکی چر له فه‌زای گه‌ردوونه‌وه، به قورسی بالی به‌سه‌ر شه‌قامه‌کاندا کیشاوه و (تای شی) زانه‌کانیش، له‌م ته‌مومژده‌ا وه‌کو سیبهر ده‌جوولینه‌وه و تابلویه‌کی جوانیان به‌جه‌سته‌یان دروست کردووه و له‌دی‌ه‌نی فیلمی‌کی سینه‌مایی ده‌چیت. له‌په‌نجه‌ری پاسه‌که‌مانه‌وه ته‌ماشایان ده‌که‌م و به‌خیرایی به‌لایاندا تی‌ده‌په‌رین، تا چاو بر بکات و توانای ته‌ماشاکردنم هه‌بیت، لیتیان ده‌روانم.

باخچه‌ی ناژه‌لان

که‌پاسه‌که‌مان له‌به‌رده‌م باخچه‌ی ناژه‌لاندا پراده‌ه‌ستیت، به‌ته‌واوی خو‌ر هه‌لاتوو و ته‌مه‌که‌ش له‌تیشکی رۆژه‌که‌دا تاووه‌ته‌وه. باخچه‌ی ناژه‌لان ئیجگار گه‌وره‌یه و به‌ر له‌سه‌د سال له‌مه‌ویه‌ر دروست کراوه و ته‌نیا به‌شیک‌کی بچو‌وکی نه‌بی، ده‌نا فریای بینینی هه‌مووی ناکه‌وین. خودی باخچه‌که له‌سه‌ر ئاسه‌واره کۆنه‌کان رۆنراوه. له‌به‌رته‌وه لیره و له‌وی بناغه و بنه‌ما سه‌ره‌تاییه‌کانی هه‌ندئ شوینه‌واری کۆنی خانوو‌به‌ره و کۆشکی سیزه‌ره‌کانی تیدا ماوه. هه‌روه‌ها ده‌ریاچه‌یه‌کی ده‌ستکردی گه‌وره‌شیان تیدا دروست کردووه، له‌م ده‌ریاچه‌یه‌دا چه‌ندین دۆلفینی تیدا و به‌راهینه‌ری تایه‌تمه‌ند گه‌مه‌یان له‌گه‌ل ده‌کن و خه‌لکیکی زۆریان له‌ده‌ور کۆده‌بنه‌وه.

له‌باخچه‌ی ناژه‌لان دیننه‌ده‌روه، به‌په‌چه‌وانه‌ی ئاراسته‌ی ئیمه‌وه هه‌زاران خه‌لکی چین به‌ره‌و ده‌رگه‌کانی باخچه‌که هه‌نگاو ده‌نن. باخچه‌ی ناژه‌لان وه‌ک سه‌یرانگه‌ وایه بو‌ئه‌وان و کاتی پشوی تیدا ده‌به‌نه‌سه‌ر و له‌گه‌ل مندا‌له‌کانیاندا ده‌بنه‌هاو‌ده‌می ئه‌و ناژه‌ل و بالنده‌ی له‌باخچه‌که‌دان.

کۆشکی هاوینه

له‌باخچه‌ی ناژه‌لان‌ه‌وه ده‌رۆین تا له‌باکووری ده‌روازه‌ی شاره‌وه ده‌چینه‌ده‌روه و خو‌مان ده‌گه‌یه‌نینه‌کۆشکی هاوینه‌ی سیزه‌ره‌کان.

ئه‌م کۆشکه‌ وه‌ک هه‌موو شوینه‌کی تری ئه‌م ولاته، گه‌وره‌یه، هه‌موو شتیک گه‌وره‌یه و ئه‌مه‌ش هیمه‌گه‌لیکه بو‌ده‌سه‌لات و گه‌وره‌یی ولاته‌که. له‌باخچه‌ی بئ سنوره‌که‌ی ئه‌م کۆشکه‌دا روه‌په‌رووی دوا رۆژه‌کانی ژبانی سیزه‌ره‌کان ده‌بینه‌وه، کین-ی سیزه‌ر ئه‌م کۆشکه

یه‌کیتک له‌زه‌نگه‌ دیرینه‌کانی شاری سوان

کردووه. هه‌زاران که‌س له‌کاتی دروست کردنی ئه‌م شووره‌گه‌وره‌ میژوو‌ییه‌دا ژبانیان له‌ده‌ستداوه و لاشه‌کانیان له‌گه‌ل بناغه و دیواره به‌ردینه‌یه‌کاندا بچ به‌زه‌بیانه‌شاردراونه‌ته‌وه و بوونه‌ته به‌ردیک، مشته‌خۆلیک و به‌شیک له‌بناغه‌ی شووره‌که. ئه‌م شووره‌یه به‌تاره‌قه‌ی ناوچه‌وان و خوین و گوشتی هه‌زاران که‌س رۆنراوه و زۆر به‌ئاسانیش پشتی له‌قوربانیه‌یه‌کانی کردووه.

۱/۲

له‌گه‌ل کازیوه‌ی به‌یاناندا، له‌نیوان تاریک و رووندا، خه‌لکیکی زۆر به‌کۆمه‌ل پیاو، ژن و مندا‌ل له‌پارکه‌کاندا، له‌سه‌ر شه‌قام و شوینه‌گشتیه‌کاندا، له‌سه‌ر ریتمیکی پر له‌هارمۆنی و پیکه‌وه‌جولانه‌وه‌یه‌کی جه‌سته‌یی سه‌مانامیز، وه‌ک وه‌رزشه‌وانه‌کان ده‌کن و بووه‌ته‌بزووتنه‌وه‌یه‌کی میللی به‌ریلاو. ئه‌م ره‌هه‌نده‌بنه‌مایه‌کی هزری هه‌یه و به‌(تای شی) ناو‌ده‌بریت و رژی‌می چین به‌ره‌له‌ستیان ده‌کات.

له‌میوانخانه‌که‌مان دیننه‌ده‌روه، کات هیشتا

گه وره یه ی دروست کردووه تا له ده دست گه رمای هاوینی په کین رابکات و بیته ئیره.

کۆشک و باخچه که سادهن و وینه یه کی هونه ری چۆنیه تی باخچه ی چین له خۆده گریت و چه م و دۆل و گردۆلکه ی ناوچه که یان بۆ دروست کردنی باخچه یه کی گه وره ی سروشت ئامیتر به کاره ی ناوه.

به شی رۆژه ه لاتی ئه م کۆشکه بۆ به رپتوه به رایه تی و کاروباری ده ولت ته رخا ن کراوه، هه ر له م به شه شدا پیشوازی له میوانه کان کراوه و ئیستا بووه ته جیگای ته راتی نی گه شتیاران. ئه ندازه و خانوبه ره و باخچه و ئه رشیتیکتۆری دروست کردنی کۆشکه که، ستایل و شیوازه کانی هه موو خانوبه ره ی چین له خۆده گریت. بۆ نمونه به شی لای سه ره وه ی باکووری چین به جو ره ستایلیکی هونه ری دروست کراوه، به لام باخچه و چه م و داروده خته کانی خو رئاوا ستایلی باشووری چین و خانوبه ره کانی باکووریش به شیوازی (تیبیت) دروست کراوه.

له سه ده ی نۆزده دا (سیکسی - Cixi) بیوه ژن ده سه لاتیکی گه وره ی له م کۆشکه هاوینه یه دا هه بووه، له به شی باکووردا شانۆیه کی تایبه تمه ندی بۆ دانراوه و به درێژایی شه و و رۆژ ته ماشای شانۆی کردووه و هه ندیک جار خویشی رۆلی له گه ل ئه کته ره کاندای بینیه.

شانۆکه ده که ویتنه باخچه هارمۆنییه که وه و ئیستا موزه خانه یه کی به به های شانۆشیان تیدا کردۆته وه، له م موزه خانه یه دا چه ندین شتی گرنگی ئه و سه رده مه ی تیدا پارێزراوه، بۆ نمونه به شیک له که لوپه له تایبه تمه ندی کانی سیکسی بیوه ژن، ئامپیری مۆسیقا، ده ستنوس، جلو به رگ، دیکۆر، شان ه و ئاوینه ی ئه کته ره به ناوبانگه کان، شووشه ی عه تر ... و

به و پارپه وه هه وت سه د مه تر درێژده ده گه رپیم، که به شیک زۆری کۆشکه که پیکه وه ده به ستیتته وه، ساپیتنه ی پارپه وه که شه هزاران وینه ی جو راجو ری تیدا کیشراوه. له وینه کان ورد ده به وه، مۆتیقی میتۆلۆژی، سه رگوروشته ی دیرینی گه لی چین، ژبانی پادشا و سبزه ره کان، جو ره کانی ریتوال و له خوا وه ند پارانه وه، جهنگ و پیکدادان و به رهنگی زهق و گه رم کیشراون. که ده گه مه ئه وسه ری پارپه وه که، رووبه پرووی شانۆیه کی دیرینی به ته خته دروست کراو ده به وه، شانۆکه بچوکه، سه ر ته خته و شوینی بینه ران له یه کته ره وه نزیکن،

بانیه ژیه کی بچووک له لای راستی بینه رانه وه بۆ سبزه ره کان دروست کراوه، تا له ویتوه نمایشه کان بینن. هه موو کۆشکه که و شانۆکه شه له ساله کانی سه ده ی نۆزده دا دروست کراون و به به راورد له گه ل زۆر شوین و شتی تر دا ئه م کۆشکه مۆدیرنه و هیتنه کۆن نییه.

له بازاره میللییه هه ژاره کانه وه، به ناوه راستی (په کین) دا و له شه قامه قه ره بالغه کانه وه، خو مان ده گه یه نینه ویتسگه ی شه مه نده فه ر، دوای پشوویه ک و کاتریمیر پینجی ئیواره به ره و شاری (سیان) که نزیکه ی هه زار و سه د و شه ست کیلۆمه تر له په کینه وه دووره، ده که وینه ری.

له شه مه نده فه ره که دا

له ده سپیکه گه شته که ماندا، ناچار بووین نیو کاتریمیر له هۆلی چاوه روانی دانیشین. ویتسگه ی شه مه نده فه ره که پره له خه لک، هه زاران که س دین و ده چن، به زه رفی گه وره وه، جانتای جو راجو ر، عه ره بانه، پاسکیل، مندال به کۆله وه، سه ریا ز، پیر و گه نج ... ئه مه ده ربا یه که، شه پۆلیکه له خه لک و ئیمه هه ره وک ئه وه ی نه توانین له جیگای خو مان بجو لپین، خو مان له پال دیوار پیکدا په نا داوه، له یه ک دوور ناکه وینه وه تا له نیو ئه و هورۆمی خه لکه دا له یه ک دانه برپین.

کاتی به رپکه وتن دیت و له ده رگه یه کی تایبه تمه ندی وه، به ر له شالۆی خه لکه که ده چینه شه مه نده فه ره که وه. له واگۆنیکی تایبه ت، نزیک له یه کته ره دا ده نیشین و سیمای یه کتری له نزیکه وه ده بینین، نان ده خوین و به هه ر چوار لادا قسه ده که یین، شه راب ده خوینه وه و جار به جار قاقای پیکه نین لیره و له وی به رزده بیتته وه. له تاریکی نیوه شه ودا، شه مه نده فه ره که مان موسافیره خه الوو و نووستوو کانی به سه ر رووباره زه رده که و به ناو دلای تاریکی شه ودا ده په رپیتته وه. رووباره زه رده که زه ویه کی به پیتی به چین به خشیه، رووباریکی گه وره و دیاره و ناوه که شی له و پارچه گه وره گلینانه وه، که ده بیتته شیوه یه ک له خاک دروست بوون وه رگرتوه، له کاتیکدا رووباره که ئه م خاکه له گه ل خو ی راده مالتیت، رهنگیکه زه رد دروست ده کات.

ریتگه پیشانده ره که مان ده لیت " ئیستا به سه ر رووباره زه رده که دا ده په رپینه وه " من راده که مه پارپه وه باریکه که، په نجه ره ی شه مه نده فه ره که ده که مه وه و ده پروانه ده ره وه،

پەرستگای لاما

به لām له تاریکستانیک زیاتر هیچ نابینم و هه وایه کی فیتنکیش له رووباره که وه، وهک ئه وهی له تاریکییه دا و به نهینی شتییک به گویمدا بچریینیت، دیت و دهموچوم ختوکه ددهات.

۱/۳

له (سیان)

یه کهم هۆز و خیزانه چینیه کان لهم دهقه ره دا ژیاون و له کاتی حوکمرانی بنه ماله ی خیزانی تانگ ۶۱۸ - ۹۰۷ (سیان) گه وره ترین شاری جیهان بووه. زیاتر له هزار سالیش ئه م شاره پایته ختی یازده سیزه ری ئه و بنه ماله و خیزانه پادشاییانه بووه.

(سیان) ریگه ی گواستنه وهی ئاوریشم بووه به ره و ده ره وه، له وپوه کاروانی حوشر، ئاوریشم، داووده رمان و چایان بارکردووه، ئه م شاره بو ولاتی چین خالی پیگه یشتن و لیکتران بووه به دنیای ده ره وه.

دوای پشوو یه ک ده چینه شار و سهیری ئه و شووره به ردینه مه زنه ده که یه که به چوارده وری به شی ناوه وهی شاردا دریت ده بیته وه، ئه م شووره یه له سه رده می بنه ماله ی (تانگ) دا دروست کراوه و زیاتر به مه به سستی سه ریازی و به رگریکردن بنیادنراوه. دیواره به ردینه کانی ئه م شووره یه دوازه مه تر به رزه، له سه ریشه وه دوازه بو چوارده مه تر پانه، به لām له خواره وه و له سه ر بناغه کانییه وه، یازده تا هه زده مه تر پانه. ئه م شووره یه چوار ده رگه ی سه ره کی هه یه، یه کیکیان له خو ره لات، رۆژناوا، باشور و باکووره وه.

شاری سیان ده که ویتته ده وره به ری، یان ناوچه نزیکه کانی ده ریای زهرد و به هۆی ئاو و به رو بوومی زهوییه که یه وه به بیشکه ی شارسنیه تی ولاتی چین داده نریت. به شه دپینه که ی ئه م شاره بریتیه له چهن دین کۆلان و شه قامی باریک و ته سک، ئه م کۆلانه هه موویان به شیوه یه ک له شیوه کان پیکه وه به ستراونه ته وه و له وسه ری کۆلانه کانه وه که دیتته ده ره وه، له گۆره پانیکه وه یه کسه ر ده گه یته به رده م مزگه وتیکی گه وه. ئه م مزگه وته له سه رده می ده سه لاتی بنه ماله ی مینگ و له ده وره به ری سالی ۷۴۲ دا دروست کراوه، له و سه رده مه دا بازرگانی زۆر به هیز بووه و چهن دین بازرگانی گه وره له ئیران و ئه و ناوچانه ی که ئه مۆ عیراق و ئه فغانسته نه، به شیوه یه کی هه میشه یی له م شاره دا ژیاون. ئیستاش نزیکه ی شه ش هزار موسولمان له م شاره دا ده ژین.

یه که م جاره مزگه وتیکی وا ده بینم، ئه رشیتیکتۆری خانووبه ره که تیکه له یه که له هونه ری ئه ندازه ی دپینه ئیسلامی و چینی، مزگه وتیکی بی مناره و زیاتر له په رستگه یه کی بوودی ده کات، نه ک مزگه وتیکی ئاسایی موسلمانان. باخچه یه کی گه وره پانتاییه فراوانه که ی به رده م ژووری نوێکردنه که ی داگیرکردووه، جگه له و باخچه یه سی باخچه ی تر وه ک کۆشکیکی سیزه ره چینیه کان مزگه وته که ی رازاندۆته وه.

مجیور و مه لاکانی مزگه وته که ریگه ناده ن به گه شتیاران بچنه ناو ژووری نوێکردنه وه، گرووپه که مان به نیو باخچه کاند ده گه رپن، من له ئیمامی مزگه وته که ده جمه پیشه وه، سلاوی لی ده که م و تپی ده گه به نم که من موسلمانم. پیلاوه کانم داده کهنم و له گه لیدا ده جمه ژووره وه و به چه سنی مزگه وته کانی لای خو مان تا چاو پرکا فه رش راخراوه.

شاره که چه به دانیشته وانه که ی، که له گۆره پانه که ی ده ره وه دا راده وه ستم. له سه ری خه لک که له بزافتیکی خیرا و به رده وامدان، هیچی تر نابینم، هاژه هاژی دنگ جو ره ئاوازیکی تایبه ته مند دروست ده کات و پاش قه بریک هه ست به ماندوویتی ده که م. هوروژی خه لک، دهنگی هزاران ئۆتۆمبیل، ماتۆر و عه ره بانه مرۆ هیلاک ده کات.

له به شه کۆنه که ی ئه م شاره دا، که هیمنتره و زیاتر شوینه واره دپینه کانی پیوه دیاره، کاتژمیریکی تاوه رتاسا

به‌رزبوتته‌وه، ئەم تاوهره بیست و سێ مه‌تر درێژه و له ساڵی ۱۳۸۴ د‌روست ک‌راوه و له ساڵی ۱۵۸۲ ه‌وه ه‌ینراوه‌ته ئەم شوینه و تا ئیستاش ه‌مان کاتژمێره گ‌ه‌وره‌که‌ی سه‌رده‌می مینگ-ی پ‌یدا ه‌له‌واسراوه. که له‌م کاتژمێره به‌رزه ده‌روانم ب‌یر له زه‌مه‌ن و چه‌مکی زه‌مه‌ن ده‌که‌مه‌وه، چینییه‌ ک‌ونه‌کان چ‌ون مامه‌له‌یان له‌گ‌ه‌ڵ زه‌مه‌ندا ک‌ردوه‌وه، تا ب‌لندگ‌ۆ و تاوه‌ریکی ئاوا به‌رز و گ‌ه‌وره‌یان ب‌ۆ دروست ک‌ردوه‌وه، له‌وانه‌یه‌ ویستب‌یتیان له ه‌موو شوینیکی شاره‌که‌وه ب‌یبین و زه‌نگی ت‌یپه‌ربوونی کاتیش ه‌موو سه‌ری سه‌عاتیک وریای ک‌ردب‌نه‌وه.

۱/۴

قازه‌ ک‌یوییه‌که‌ی په‌گ‌ۆد

له‌م شاره‌ میژووب‌یه‌دا شوینه‌واری د‌یرین و پاشماوه‌ی به‌نرخ و ه‌یماگه‌لی مرۆق‌ایه‌تی له‌ ئایینه‌ جی‌اوازه‌کان، جوگراف‌یایه‌کی ه‌مه‌چه‌شن و ژیانیکی هاویه‌شدا ره‌نگی داوه‌ته‌وه.

به‌یانی زوو له‌گ‌ه‌ڵ خۆره‌ه‌لاتندا سه‌ردانی په‌رستگه‌ی (قازه‌ ک‌یوییه‌که‌ی په‌گ‌ۆد) ده‌که‌ین. ئەم په‌رستگه‌یه ه‌یماگه‌لیکی شاره‌که‌یه و تاکه‌ شوینیکی بوود‌یسته‌کانه که به‌ ش‌یوه‌یه‌کی ته‌واوه‌تی و وه‌ک خ‌ۆی ماوه‌ته‌وه و ده‌گه‌ر‌یتته‌وه ب‌ۆ سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتی ب‌نه‌ماله‌ی تانگ له‌نیوان ساڵانی ۶۱۸- ۹۰۷ دا. په‌رستگه‌که‌ش به‌پ‌یتی سه‌رچاوه‌ بوود‌یه‌کان له‌ ساڵی ۶۵۲ دا ب‌ۆ مه‌به‌ستی ه‌ه‌لگ‌رتن و پاراستنی ک‌تیبه‌ پ‌یروزه‌کان دروست ک‌راوه.

(شوان زانگ) که ره‌به‌نیکی بوود‌یه‌کان بووه و له سه‌ده‌ی چه‌ق‌ده‌مدا و له گ‌ه‌شتیکی ب‌ی وینه‌ی میتۆلۆژیدا، په‌که‌م ک‌تیبه‌ پ‌یروزه‌کانی بوود‌ای له ه‌یندستانه‌وه ب‌ۆ ئەم په‌رستگه‌یه ه‌یناوه‌ته‌وه.

شار ک‌زه‌یه‌کی ساردی ه‌یه‌یه و ته‌میکی خه‌ستی قورس‌یش خ‌ۆی به‌سه‌ر ر‌یگه‌که‌دا ک‌یشاوه، له ده‌روازه‌ی په‌رستگه‌که‌وه ده‌چینه‌ گ‌ۆره‌پانیکی گ‌ه‌وره‌وه، باخچه‌یه‌کی جوان و شه‌نگ‌یش گ‌ۆره‌پانه‌که‌ی رازاندۆته‌وه، ه‌هر له‌م په‌رستگه‌یه‌دا تاوه‌ریکی حه‌وت نه‌ۆمی ک‌ۆن به‌رزبوتته‌وه، که ب‌ۆ ساڵانی شه‌ش سه‌ده‌کان ده‌گه‌ر‌یتته‌وه.

له نه‌ۆمی په‌که‌مدا ژماره‌یه‌کی زۆر ره‌به‌ن خه‌ریکی ر‌یتوالیکی ئایین، له نماشیکی سه‌رنج‌اک‌یشدا نو‌یژیکی به‌کۆمه‌ڵ ده‌که‌ن، ته‌رتیله، ته‌پ‌لی گ‌ه‌وره، سه‌مایه‌کی ه‌یمنی ئام‌یتته‌ به‌ ره‌ه‌ندیکی ئایینی ده‌که‌ن و ئیسه‌ش به

چوارده‌وریاندا له ده‌روه‌ی په‌رستگه‌که‌ی خ‌ۆپانه‌وه ر‌اوه‌ستاوین و ته‌ماشایان ده‌که‌ین. ژووره‌که‌ ه‌موو دیواره‌کانی به‌ دیوی ده‌روه‌دا به‌ ش‌یوه‌ی ده‌رگه‌ی گ‌ه‌وره ک‌راونه‌ته‌وه و له ه‌موو لایه‌که‌وه والا‌یه.

له‌م په‌رستگه‌یه‌وه ده‌چ‌ین ب‌ۆ موزه‌خانه‌ی میژوویی که به‌ یه‌کتیک له گ‌ه‌وره‌ترین موزه‌خانه‌کانی چ‌ین داده‌ن‌ریت و زۆریه‌ی پاشماوه‌ د‌یرینه‌کان و به‌ ش‌یوه‌یه‌کی میژوویی، له سه‌رده‌می به‌ردینه‌وه به‌نیو ه‌موو میژووی ولاتی چ‌یندا تا ده‌گاته‌ دوا ب‌نه‌ماله‌ی س‌یزه‌ره‌کان، له پارچه‌ی ه‌ونه‌ری، ده‌ست‌نووسی ک‌ۆن، جلوه‌ری پادشاکان، جوهره‌کانی چه‌ک و چ‌ۆنه‌تی به‌کاره‌ینانی له میژوودا، قاپوقاچاخ، به‌ ش‌یوه‌یه‌کی گ‌شتی ه‌موو ش‌تییک که له‌و کۆمه‌له‌گه‌ کۆنانه‌دا به‌کاره‌یناون، له‌خ‌ۆ ده‌گر‌یت. ه‌ه‌روه‌ها ئالوگ‌ۆری بازرگانی و ر‌یگه‌ی ئاوریشم له میژوودا، به‌ش‌یکی گرنگی موزه‌خانه‌که‌یه. له‌م موزه‌خانه‌یه‌دا دوویاتی مه‌زنی و د‌یرینی شاری (سیان) ده‌گر‌یتته‌وه، به‌تایبه‌تی له سه‌رده‌می ب‌نه‌ماله‌ی (هان) و (تانگ)دا.

۱/۵

سوپای قورینی چ‌ین

گ‌ۆری زیاد له حه‌فتا و دوو س‌یزه‌ر و پادشا له شاری سیان و ده‌وریه‌ره‌که‌یه‌تی، گرنگ‌ترین گ‌ۆریش دوا ئارامگه‌ی ک‌ین س‌یزه‌ری یه‌که‌مه.

ه‌هر له ساڵه‌کانی ۲۴۷ د‌وای له‌دایک‌بوونی ک‌ریسته‌وه، زیاتر له حه‌وت سه‌ده هه‌زار که‌س کاریان له گ‌ۆری ک‌ین دا ک‌ردوه‌وه، که ئەو ده‌مه‌ شازاده و ته‌مه‌نی ته‌نیا س‌یزده‌ ساڵ بووه. د‌وای سی و شه‌ش ساڵ کارکردن ئەم گ‌ۆرستانه‌ ب‌ۆ س‌یزه‌ری یه‌که‌م ته‌واو ده‌ب‌یت. به‌م سی و شه‌ش ساڵه سپای قورینی چ‌ین دروست ده‌که‌ن تا پار‌یزگاری له ئارامگه‌ و روحی س‌یزه‌ر ب‌کات.

ئەم له‌شکره‌ قورینه‌ په‌یکه‌ری شه‌ش هه‌زار سه‌ریازه، به ه‌موو جلوه‌هرگ و شیر و تیروکه‌وانه‌وه، ئەسپ و عه‌ره‌بانه‌ی جه‌نگی و ه‌مووشیان له ئاماده‌باشییه‌کی به‌رده‌وامدان و به‌ بارسته‌ی بالای مرۆقی ئاسایی دروست ک‌راون. مرۆ هه‌ست به‌ مه‌زنی و ترس‌یکی گ‌ه‌وره‌ ده‌کات، چی‌ و له پادشایه‌ک ده‌کات به‌م ش‌یوه‌یه‌ ب‌یرب‌کاته‌وه، ده‌زان‌یت ده‌مر‌یت، به‌لام سپایه‌ک له قور دروست ده‌کات تا له‌ژێره‌م‌یندا پاسه‌وانی ل‌ی ب‌که‌ن و ده‌سه‌لاتی فه‌رمان‌ر‌ه‌وا‌یه‌که‌شی، له‌و دن‌یاش ه‌هر به‌رده‌وام ب‌یت.

مه‌رگ ناماده‌بیه‌کی به‌رده‌وامی هه‌بووه و له‌وانه‌یه وه‌ک پال‌ه‌وانه‌کانی ئینگمار بئیرگمان گه‌مه‌ی شه‌تره‌نجیان له‌گه‌ل مه‌رگدا کردییت. ئەم له‌شکره‌قورینه له‌سالی ۱۹۷۴ دا له‌لایهن چهند جووتیاریکه‌وه دۆزراوه‌ته‌وه و دوا‌ی هه‌لکه‌ندن و پاک‌کردنه‌وه‌ی، له‌ شوینه‌که‌ی خۆیدا نه‌گوتراوه‌ته‌وه، به‌لکو له‌بری ئەوه خانوو و به‌ریه‌کی گه‌وره، که ئەمرۆ موزه‌خانه‌یه، به‌چوار ده‌وری شوینه‌که‌دا دروست ده‌کهن. ئەم له‌شکره‌ دێرینه ئیستا له‌م موزه‌خانه‌یه‌دا له‌ یازده‌ راره‌وی درێژ و گه‌وره‌دا، به‌ته‌نیشته‌یه‌که‌وه راره‌ستان. سه‌ریاز‌ه‌کان به‌ شیر و رمه‌وه، به‌ریزی چوار چوار وه‌ستان، هه‌ندیکیان ئەسپ و عه‌ره‌بان‌ه‌کان راده‌کێشن، قه‌واره‌ی سه‌ریاز‌ه‌کان نزیکه‌ی ۱۸۰ تا ۱۹۰ سه‌نتیمه‌تر درێژن، ده‌موچاوی هه‌ر سه‌ریاز‌تیکیش سیمای تایبه‌تی خۆی هه‌یه و له‌ هیچ ده‌موچاوتیکی تر ناچیت. چینییه‌کان و له‌وه‌سه‌رده‌مه‌دا و بۆ پارێزگاری کردنی فیگۆر و له‌شکره‌که، له‌ژێر زه‌وییه‌وه ساپسته‌یه‌کی له‌ ته‌خته، داره‌پێژیه‌یان بۆ دروست کردوون. ئەم موزه‌خانه‌یه که ۲۳۰ مه‌تر دووجا گه‌وره‌یه و ۶۲ مه‌تر دووجا پانه، له‌سالی ۱۹۷۹ دا کراوه‌ته‌وه. گۆری دووه‌میان که به‌شیکه‌ی تری موزه‌خانه‌که‌یه له‌سالی ۱۹۹۴ دا کراوه‌ته‌وه، له‌م به‌شه‌شدا زیاتر له‌ هه‌زار سه‌ریاز و نه‌وه‌ده‌ عه‌ره‌بان‌ه‌ی جه‌نگ له‌خۆده‌گریت، به‌لام به‌شی سێیه‌میان له‌سالی ۱۹۹۸ دا کردۆته‌وه.

له‌ به‌رزاییه‌که‌وه به‌دیار ئەم له‌شکره‌قورینه‌وه وه‌ستانوم، له‌ ساته‌گه‌لیکی کتویردا وا هه‌ست ده‌کهم ده‌بزوتن و له‌ مارشیکه‌ی سه‌ریازیدا به‌ره‌و رووم دین، بۆنی جه‌نگ و رووبه‌رووبونه‌وه‌کانی سه‌رده‌می کۆنیان لێ دیت. کات تیده‌په‌ریت و ناتوانم بچمه‌ ده‌ره‌وه، کات وه‌ستاوه و له‌ زه‌مه‌نیکه‌ی دێریندا گیرم خواردوووه، ده‌دویم به‌لام ئەو سه‌ریازانه، وه‌ک سه‌ریاز‌ه‌ بێ په‌روا و بێ به‌زه‌بیه‌کانی ئەمرۆمان گوتیان له‌هیچ نییه و مه‌رگ و زه‌مه‌ن له‌گه‌ل نه‌م‌ری و ئەبه‌دییه‌تدا رووبه‌روو وه‌ستان.

۱/۶

گه‌رانه‌وه بۆ په‌کین.. په‌رستگه‌ی لامه

به‌یانی زوو به‌ فڕۆکه‌ ده‌گه‌رێینه‌وه بۆ په‌کین و راسته‌وخۆ ده‌چین بۆ په‌رستگه‌ی لامه، ئەمه‌ش جووتیکه‌ له‌ په‌رستگه‌ی بوودییه‌کانی (تیبیت). په‌رستگه‌که له‌ خانووبه‌ریه‌کی گه‌وره و مه‌زنده‌ایه و له‌ سه‌ره‌تادا به‌کێک

بووه له‌ کۆشکی سیزه‌ره‌کانی چین. ئەم په‌رستگه‌یه له‌ سه‌ره‌تادا خانووبه‌ره و جیتگای هه‌وانه‌وه‌ی (پیان زینیس) ی شازاده بووه. که ئەم شازاده‌یه ده‌بیتته سیزه‌ری ولات و له‌سالی ۱۷۴۴ دا، دوا‌ی خۆی کورپه‌که‌ی (کیان لۆنگ) ی سیزه‌ر ئەم خانوو ده‌کات به‌ شوینی په‌به‌نده بوودییه‌کان. ئیستا ئەم په‌رستگه‌یه موزه‌خانه‌یه‌کی گرنگیش له‌خۆده‌گریت.

له‌ ده‌روازه‌ی چه‌ندیان ژووهره‌وه یه‌ک له‌دوا‌ی یه‌ک ده‌رۆین، له‌هه‌مان کاتدا له‌هه‌موو لایه‌که‌وه چه‌ندیان ژووهری تر هه‌ن، له‌م ژووهرانه‌دا هه‌زاران هونه‌ری بوودایی له‌ په‌یکه‌ر، قاپوقاچاخ و چه‌ندیان جوهره‌ شتی تری تیدا پارێزراوه، به‌رده‌رگه‌ی په‌رستگه‌که‌ش له‌ رووکاری ده‌ره‌وه به‌ چه‌ندیان په‌یکه‌ری شیر، که له‌ به‌رد دروست کراون رازینراونه‌ته‌وه.

به‌ ژووهره‌کاندا ده‌رۆین تا له‌ ته‌نجامدا و له‌وسه‌ری په‌رستگه‌که‌دا گه‌وره‌ترین په‌یکه‌ری بوودا ده‌بینن. په‌یکه‌ره‌که له‌ دار دروست کراوه و بیست و شه‌ش مه‌تر به‌رزه و له‌هه‌ر چوارلاوه به‌ هه‌شت بانیه‌ژه‌ ده‌ره‌ دراوه، له‌هه‌ر بانیه‌ژه‌یه‌کدا به‌شیکه‌ی په‌یکه‌ره‌که به‌ ورده‌کارییه‌کانییه‌وه ده‌بینن.

تیشکی خۆر له‌ درزی دیوار و په‌نجه‌ره‌ی بچووکی هه‌مه‌چه‌شنه‌وه هاتۆته‌ ژووهره‌وه و وه‌ک فانۆسیکی ئەفسووناوی، به‌ ناراسته‌ی جو‌راوجۆر به‌سه‌ر دیواره‌کانه‌وه‌یه. ساپسته‌ی په‌رستگه‌که زه‌رده، دیواره‌کانی سوورن و په‌یکه‌ره‌کانیش به‌ رهنه‌گه‌ گه‌رم و زه‌قه‌کانه‌وه، له‌نێوان رهنه‌گی زه‌رد و سووردا بووه‌ته‌ دیمه‌نیکه‌ی سینه‌مایه‌ی. ئەم په‌رستگه‌یه له‌لایهن کۆمه‌لێک په‌به‌نی چینی، مه‌نگۆلی و تیبیتییه‌وه به‌رپه‌رته‌ده‌بریت.

۱/۷

دوا‌ی سه‌ردانی شوینه‌وار و موزه‌خانه و شوینی میژووبی و هۆلی هونه‌ری، ده‌مانه‌وێت ژبانی رۆژانه‌ی خه‌لکی ئاسایی، گه‌ر به‌ شیوه‌یه‌کی سه‌رپێش بووه به‌سه‌ر بکه‌ینه‌وه، ئاورپیک له‌و ژبانه‌ بده‌ینه‌وه و وێنه‌یه‌کی گوزه‌رانی خه‌لکی ببینن.

له‌سه‌ر شه‌قام و شوینه‌ گشتیه‌یه‌کان دوور ده‌که‌وینه‌وه و ده‌چینه‌ ناوچه‌یه‌کی خانووبه‌ره و ناو ژبانی رۆژانه‌ی خه‌لکییه‌وه. گه‌ره‌که‌که مۆرکیکی کلاسیکی خانووبه‌ره‌ی چینی له‌خۆده‌گریت و له‌ رێگه‌ی چاوساغه‌که‌مانه‌وه ده‌بینه

میوانی خیزانیتک. ئەم خانەوادەییە هەرچەندە سەر بە چینییکی مامناوەندی، یان دەتوانین بڵیین بەرزی کۆمەڵن و پیاوەکە لەووبەر وەک وینەگریکی دانپێدانراو کاری کردوو، تەنیا دوو ژوور و مەتەبەختیکی بچووک و سەرەتاییان هەیه. پیاوەکە رووخۆش و دەم بە پیکەنینه، ژنەکەیی بە زمانی ئاماژە و جەستە مەتەبەختی بچووکەکی پیشان دەدات و دەیهوێت پیمان بڵیت که هیچ جۆرە پێداویستییهکی ئاسایی و ساکاری تێدا نییه.

دوای ئەو دەچین بۆ باخچهیهکی ساوایان، کۆمەڵی مندالی روح سوک خەریکی گەمەن، پیکەوه قسه دەکەن و جیهانیککی تایبەتییان دروست کردوو و بەهیچ شیوهیهک هەلسوکهوتی دنیای گەوره، بۆ نمونە هاتنەژوورهی ئیمه و ئامادهبوونی مامۆستاکیان جیگهیی سەرئنج نین و بە وردی و بە قوولی لەگەڵ جیهانهکەیی خۆیان تەبان.

١/٨

گه‌رانه‌وه

زەنگی ئاگادارکردنەوهی کاتژمێرهکەم لە بەرەبەیانیهکی تاریکدا، بەئاگام دینیتەوه، ژوورەکه تاریکه و چاوه‌کانم بە تەواوهتی نەکراونه‌تەوه و خەوالوم و پیکهیی دەست بەئاو گەیاندم بۆ نادۆزریته‌وه. دەستوێرد دەکەم، خۆم دەگۆرم و لە خواروه خەریکی خواردنی بەرچایی دەبم. کاتژمێر شەش لە میوانخانەکه‌مانه‌وه بەرهو فرۆکه‌خانەیی نێوده‌وله‌تی چین به‌رێ دکه‌وین.

هەموومان خەوالوین، کەس تاقەتی نییه لەگەڵ کەس قسه بکات، هەندیک سەری ناوه بە پەنجەرەیی پاسه‌که‌وه و نووستوو، هەندیککی تر بە چاویکی خەوالوووه دەروانیتە شەقام و ئەو شوینانەیی که پێیاندا تێدەپه‌رین، وەک ئەوهی دوا مائاواویی بکەین و وینەکان لە هەست و هۆشماندا تۆمار بکەین.

لە پەنجەرەکه‌وه سەیری ئەو خەلکه‌که‌که‌م که گەمەیی جەسته (تای شی) دکه‌ن و هیدی هیدی لەنیو تەمه سپییه چرکه‌که و دوورکه‌وتنەوهی مەوداکی نیوانماندا دیار نامین.

کاتژمێر نۆی بەیانی بەکاتی چین لەسەر جیگه‌کانمان لەنیو فرۆکه‌که‌دا دانیشتوین، کاتژمێر سیتی دوانیوه‌رۆ لە فرۆکه‌خانەیی ئێرله‌ندا لە ستۆکهۆلم دەنیشینه‌وه. سەیری

کاتژمێره‌که‌م ده‌کەم، بەکاتی چین دەیی شوه و یه‌که‌م شت که ده‌یکه‌م کاتژمێره‌که‌م له‌گەڵ کاتی سوێددا ریک ده‌خەم و له‌ فرۆکه‌که‌ دیمه‌ خواره‌وه. دنیایا به‌رهو تاریکی رۆیشتوو، سارده و به‌فریکی زۆریش باربوه.

په‌راویزه‌کان:

(١) ئەم گەشتم له ٢٩ی دوازه‌ی سالی ١٩٩٨ دا کردوو و ٨ی مانگی یه‌کی ١٩٩٩ گه‌راومه‌تەوه. رۆژانی گەشتم‌که‌م به‌شیوه‌یه‌کی ورد وەک یاداشتنامه‌یه‌ک و رۆژانه‌ تۆمارکردوو، ئەمەیی به‌رده‌ستان به‌شیکه‌ له‌و بیره‌وه‌رییانه.

(٢) له‌ سالا‌ه‌کانی ٢٠٠٠ی دوا‌ی له‌دا‌یک‌بوونی مه‌سیحه‌وه، گروویکیکی تایبەتمه‌ند که‌ کاریان ئەوه‌ بووه‌ به‌رنامه‌ کولتورییه‌کانی کۆشکی پادشا و سیزه‌ره‌کان ناماده‌ بکەن، لەم پرۆگرامه‌وه‌ شانۆیی چینی له‌دا‌یک‌بووه، به‌لام له‌ سالا‌ه‌کانی ١١٠٠ دا و له‌ سەرده‌می بنه‌ماله‌ی هۆنگدا، فۆرم و شیوازی خۆی وه‌رگرتوو و له‌ سەرده‌می خیزانی پیان- مەنگۆلیدا ١٢٧١ - ١٣٦٨ ده‌گاته‌ ناستیکی به‌رز و گه‌وره. هەر له‌م سەرده‌مه‌دا گروویکیکی شانۆنامه‌نووس ده‌که‌ونه‌ ریک‌خستن و ناماده‌کردنی نمایشه‌کان، به‌پیتی سه‌رچاوه‌ کۆنه‌کانیش له‌و سەرده‌مه‌دا زیاتر له‌ سه‌دو‌په‌نجای شانۆنامه‌ هه‌بوون، له‌ناو ئەو شانۆنامه‌نه‌دا، تیکستیک بنه‌واوونیشانی (بازنه‌ی ته‌باشیر) هه‌بووه. ئەم شانۆنامه‌یه‌ له‌ سالا‌ه‌کانی ١٧٠٠ه‌کاندا وه‌رگرتی‌دراوه‌ته‌ سەر زمانه‌ ئه‌وروپییه‌کان و بریشت بۆ نووسینی شانۆنامه‌ به‌ناویانگه‌که‌ی (بازنه‌ی ته‌باشیری قه‌وقاز) سوودی لێوه‌رده‌گرت. دواتر شانۆ و ئۆپه‌را به‌ شیوه‌یه‌کی به‌ربلاو به‌نیو هه‌موو شار، هه‌رێم و ناوچه‌کانی چیندا بلاوده‌بیته‌وه، تا ده‌گاته‌ ئەو ناسته‌ی که‌ پێشبرکیکی ئەم ئۆپه‌رایانه‌ له‌نیوان شار و ناوچه‌کاندا دروست ده‌بیت. دوو جۆریش ئۆپه‌رایا په‌کین هه‌یه، یه‌کێکیان سه‌باره‌ت به‌ ژبان و خه‌لکی ئاساییه‌ و ئەوی تریشیان هه‌میشه‌ سه‌ربازییه‌ و باسی ژبانی جه‌نگاوه‌ره‌کان، له‌شکرکیشی، جه‌نگ و پیک‌دادان و شه‌ری نیوان هه‌رێم و داگیرکه‌ره‌کان ده‌کات.

(٣) (لی - Li) پێوانه‌یه‌کی چینییه‌ و یه‌ک لی نزیکه‌ی پینچ سه‌د مه‌تره.

(٤) (سیکسی) دوا‌ بیتوه‌ژنی سیزه‌ره‌کان و له‌ سه‌ره‌تای هه‌زار و نۆ سه‌ده‌کاندا فه‌رمانی داوه‌ که ئەم شوینه‌ بکریته‌ باخچه‌ی نازه‌لان، له‌ سالی ١٩٥٠یشه‌وه‌ بۆ خه‌لکی کراوه‌ته‌وه‌ و بووه‌ته‌ شوینیککی گشتی و ئەم باخچه‌ی نازه‌لانه‌ی نیستا.